

מכתבים למערכת

תגובת כותבי המאמר:

קלמן נוימן היקר,

אנו מודים לך על התגובה, שיש בה חריפות אך גם אתגר, והיא מאפשרת להפגיש ניגודים וללמוד על שלום. כל כותב יודע שלא כל רעיון ניתן לכווץ למילים ספורות. אנו באנו רק לכתוב מאמר שישבר את האוזן ויעורר דיון; הרוצה להעמיק ימצא את דרכו.

איננו באים מהמאדים. כמוך צמחנו במסודות הלימוד של ההשכלה הגבוהה וחוונו צבא, מילואים, מלחמות, מוות ושכול. אנו מכירים את ההווה הישראלית על כל מכמניה. גם אנו היינו רוצים הווה של שלום. אתה הצבעת על האלטרנטיבה ל"שיח השלום". אולם הניסיונות להבאת שלום במזרח התיכון - שהתבססו לא מעט על הנחות היסוד שהזכרת לשבח - לא העלו פרי זה למעלה משישים שנה. אין זה אומר שאין מה ללמוד מהתבונות הללו. אולם נקודת המבט שאתה מבטא היא פן מסוים של המשוואה המורכבת. ציבורים רחבים - יהודים ושאינם יהודים - שגם להם יש חזונות שלום (שאינם בהכרח דומים לשלך), הם חלק מ"משחק" של חיים ומוות ממשיים; והם מזדרים משיח השלום שהצעת. אך ב"פרוץ השלום" הם נדרשים להיות "קורבנותיו", בין שהם בצד "הימני" ובין שהם בצדו "השמאלי".

כך יקשה עלינו להשיג שלום.

שמה ניתן לחשוב על סידור "כלי המשחק" או "תמונת המציאות" באופנים נוספים? ואולי עם ישראל אינו מחולק ל"ימין" ו"שמאל" כמקובל? שמה הדיכוטומיות שהורגלנו לחשוב דרכן אינן תמונת המציאות ההכרחית? אמנם צורת החשיבה הדיכוטומית אפשרה את הבניין עד כה; אך אולי היא המעכבת את הפתרונות שיכולים להתממש בעתיד?

"שיח שלום" מבקש לעשות שלום ממשי, ריאלי, אבל הוא מבין שעליו קודם לגוון את השיח; להעצים שיח מושתק אך באותה עת לא להתנער גם מהשיח המצוי. התפנות לשיח כזה תיתפס אצל אחדים כמסוכנת, מטשטשת ולא מוסרית. אחרים יטענו בזלזול שהיא "נבואית", "ילדותית", "לא ריאליט"; שיח שהוא "בזבוז זמן יקר" עבור "אנשים בוגרים" ש"יש להם אחריות" לנהל את המדינה - כאן ועכשיו. אולם, אולי בגלל היעדר השתהות זו קשה לכנסת להכיל את מחאת האוהלים שיש בה צלילים חדשים, ו"המרכז" (שרואה עצמו כ"מרכז") אינו קשוב למצוקות ולתמונות העולם של "הפריפריה". ושוב: לא באנו להחליף תמונה אחת ברעותה. באנו לאוורר, להרבות קולות, מתוך אמונה שחיים של חירות, קדושה ומוסר יהודי מבוססים על ריבוי קולות שהאוזן הרגילה לקול מוניסטי מתקשה לשאתם.

אכן, כדברי הרב קוק (בעקבות מסכת ברכות), "תלמידי חכמים מרבים שלום [...] וברכת השלום [...] היא השלום של התאחדות כל ההפכים - אבל צריך שימצאו הפכים!" (עולת ראייה א, שלא); ויש לאפשר את השמעתם; לא להמירם לעמדה ליברלית אחת חובקת כול. ורק אז, בלשונו של ר' נחמן מברסלב, נעשה שלום "שְׁמַחְבֵּר תְּרֵי הַפְּכִים". אכן, זה שלום שצומח ממקורות ישראל והוא דורש לימוד.

אבינועם רוזנק, אליק אייזקס ושרון לשם-זינגר.

בתגובה למאמר "על 'שיח שלום' חדש", דעות 52

לכבוד מערכת "דעות",

לפני מספר שנים הפסקתי לעקוב אחר כתב העת "דעות" כשנוכחתי לדעת שהעיתון איננו מתמקד במציאות הקונקרטית הסובבת אותנו אלא מתרכז בניסוחים תאורטיים על פי האופנות והזרזון האקדמי המתחדש בכל יום, והנו בבחינת "תאוריה וביקורת עם כיפה". ואולם, לאחרונה קיבלתי את הרושם שהאווירה בתנועה ובעיתון השתנתה וחידישתי את המינוי שלי.

ואכן, שמחתי לראות בגיליון האחרון מאמר שהוקדש לנושא השלום, נושא שהוא ודאי חשוב לחברה הישראלית (ויש אומרים שהוא גם קשור ליהדות). אני לתומי חשבת שנושא השלום והמלחמה הוא שאלת חיים ומוות כפשוטו. יתר על כן, מוסכם כי הדיון אודות עתיד שטחי יהודה ושומרון, יש לו השלכה מכריעה על עתידה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית - ללא הבדל של השתייכות פוליטית. אך דא עקא, מתברר שהמאמר איננו עוסק בשלום אלא ב"שיח השלום", ובכך צירף גם את נושא השלום לתורת הנרטיבים. בשונה ממחברי המאמר, אני היסטוריון בהכשרתי ועל כן האסוציאציות שלי מנושא השלום והמלחמה אינן מקאנט (ואף לא מטולסטוי) אלא ממציאות קצת פחות פסטורלית. הרצון בשלום איננו שייך לחזון המשיחי אלא לרצון לחיות, וברצוננו לחיות כעם חופשי, קדוש, מוסרי, ויהודי-דמוקרטי בארצנו.

אני בטוח שתלמידי ותלמידות החכמים המשתתפים בדינמיקה הקבוצתית שתוארה במאמר ודאי שייכים לאלה שנאמר עליהם שהם מרבים שלום בעולם. אולם, הבעיה היא שהצורך איננו לקיים שלום ביניהם אלא להתקיים בתוך המזרח התיכון עם אוכלוסייה מסוימת ובתוך מציאות מדינית בינלאומית מסוימת. האם התברר במפגש שרבני הימין מוכנים לוותרים על שטחי ארץ ישראל למען השלום? האם התברר שאנשי השמאל מוכנים לוותר על חזון השלום שלהם כדי לשמור על "שלום פנימי"?

המאמר איננו עוסק בזוטות כאלה. במקום זה הוא עושה שימוש נרחב בשפה אורוליאנית של "שלום איננו סותר מלחמה". כמובן, נאמר שהמצע קצר ואיננו מאפשר להסביר "איך זה עובד". את הדבר הזה יכולים כנראה להבין רק יודעי ח"ן, שהרי רק מכוח תורת "אחדות ההפכים" נוכל להביא לשלום (לא ידעתי למשל שסאדאת ובגין העמיקו בתורת הסוד במפגשי קמפ-דייוויד). במעשה מרכבה אין לדרוש אף בראשי פרקים, ובודאי יקשה על כן למצוא "פרטנר" לשלום.

כשלמדתי בשיבה, שהייתה ישיבה מתנגדית שלא התהדרה בכך שנאמרים בה דברים בלתי מובנים, אמרו ש"אם אתה לא יודע להסביר חסר לך בהבנה". בינתיים, אצטרך להניח שגם כאן מדובר בכך.

בברכת שלום ודרישתה,

קלמן נוימן

ירושלים